

לא נאמר כי הדם הוא הנפש, ועל החלק האדום הרי הוא אצל"ג. עכ"ד. ואף כי דבר חידוד הוא, מכ"מ לפי"מ שנתבאר למעלה, אינו נכון לדינא, כי דוקא לאחר שהפרידו את החלק הצלול מן החלק האדום, אז אין דינו עוד כדם. אבל כל עוד שמחבורים יחד בחיבורם הטבעי, ולא הופרדו זה מזה, דין דם יש על הכל, ושפיר חשיבא מלאכה הצל"ג אפילו אם אין בדעתו לבדוק אלא את שאר חלקי הדם.

ב. בהגדרת חלב

ועי' יו"ד (סי' פ"ז ס"ו) שמי חלב מן התורה דינו כפארעווע, ורק מדרבנן דינו כחלב. ועיי"ש בדרכ"ת (ס"ק פ"ב) בשם החמודי דניאל, בנפל חלב לקדירה של בשר, ויש בקדירה ששים בודאי כנגד החלב ונסיובי רק באופן שהיו מפרידים אותו מהמי חלב שבו, אבל בצירוף המי חלב הוא ספק אם יש ששים, ונסתפק אם נימא כיון דהמי חלב שבתוך החלב אינו אוסר מה"ת רק מדרבנן, א"כ הו"ל כדין נשפך, וסגי במה שידוע עכ"פ דנגד האיסור דאורייתא — שהוא החלב והנסיובי — יש בודאי ששים, ונגד המי חלב שיש ספק אם יש ששים אינו אוסר, דהוי ספקא דרבנן ולקולא; או דלמא דנימא דגם המי חלב, כל זמן שלא הופרד והוא עדיין מחובר בחיבורו הטבעי עם גוף החלב, הוי הכל בכלל חלב מדאורייתא. ולדינא כתב ממשמעות הפוסקים להחמיר, דכל זמן שלא נפרד המי חלב, בעינן ששים מן התורה גם נגד חלק המי חלב שיש בהחלב, עיי"ש, ועי' בס' מנחת פתים שכתב שכן עיקר לדינא¹.

מהמי חלב ולא מעצם החלב, והא דאין מי חלב אוסר את הבשר מן התורה, היינו דוקא בשכבר נפרד מן החלב, אבל כנ"ד, שהזיעה עדיין מקושרת היא עם החלב בעצמו, אולי יש לומר שעדיין אוסר מדאורייתא. ועיי"ש במסקנת דבריו, דהוי אך דרבנן מטעם אחר.

דמחמירנן מדרבנן לדונו כיש בו כשיעור. אבל היינו דוקא לחומרא, אבל לא לקולא. ועי' משנ"ב (סי' ר"ח ס"ק מ"ז ומ"ח), דאף דמברכין על המאכל במ"מ או המוציא בתחילה, אין מן ההכרח לומר שלאחריו יהיה טעון ברכת על המח"י או ברהמ"ז, דאם אין בו כזית דגן בכא"פ, אין מברכין ברכות אלו. ואף שהשלים את השיעור בדבש ובסוכר ובתערובת של עוד כמה מרכיבים, לא נימא שלקולא ג"כ יצטרפו אלו המרכיבים להשלים את השיעור בכדי להצריך ברכה אחרונה של על המח"י. ולפי"ז צריך עיון באוכל כזית דם, מ"ט מצטרף החלק הצלול של הדם (אשר כשלעצמו אין עליו דין דם) עם החלק האדום להשלים את השיעור.

ומן ההכרח צ"ל בזה, שדוקא לאחר שהפריד המים הצלולים מן הדם, אז הוא דאין עליהם דין דם. אבל כל עוד שהם בחיבורם הטבעי, דין דם יש על הכל.

ועי' ספר שמירת שבת כהלכתה (מהדורא א', פי"ט הערה נ"ה) שלהוציא דם מגוף האדם לשם בדיקות יש בו איסור תורה. וחכם אחד רצה לטעון, שלדעת התוס' שבת (עה.) ד"ה כי היכי, שהאיסור הכרוך בחבלה בשבת הוא מטעם מלאכת שוחט, כדכתיב כי הדם הוא הנפש, ומה לי קטלה כולה ומ"ל קטלה פלגא, וא"כ היינו דוקא במוציא דם אדום, שדינו כדם, ודוקא על החלק האדום של הדם, וכנ"ל מהגמ' בחולין, ובמוציא דם בכדי לבדוק שאר חלקי הדם חוץ מהחלק האדום, יש לומר דכה"ג חשיבא כמלאכה שאצל"ג, דעל החלק הצלול

(1) וכ"ה בתשו' הר צבי חיו"ד (סי' פ"ד), דבשו"ע יו"ד (סי' צ"ב ס"ח) מבואר, דמחבת של חלב שנתנו בכירה תחת קדירה של בשר, הזיעה עולה ונבלעת בקדירה, ואוסרתה. ונסתפק בהר צבי בזה, אי הוי כה"ג בב"ח דאורייתא או דרבנן, דהלא הזיעה העולה הוא

אבל כאן שחיים הנכרי את המאכל בשביל הישראל עפ"י ציוויו, ס"ל להרשב"א דאף זה בכלל הגזירה ה', לדונו כחפצא דמאכ"א, ולאסרו באכילה אפילו לאחר שיצטנן, אע"פ שכעת כשהישראל אוכלו לא יהיה עוד בבחינת נהנה ממלאכת שבת.

ונראה דאף הר"ר שמחה משפירא ג"כ ס"ל כדעת הרשב"א בתשו' הנ"ל, דהמאכל שנעשה בו מלאכה בשבת נהפך לחפצא דמאכ"א, ועל כן שפיר שייך בו ענין טעכע"ק. אך לדעת החולקים על הרשב"א הנ"ל, וס"ל דלעולם אין במעשה שבת משום מאכ"א, נראה דשפיר י"ל כדברינו, שהתבשיל יהיה מותר אפילו לא נמלח כלל מע"ש.

אכן עיין שם עוד ברמ"א (סוס"י רנ"ג) שהביא מתשובות הרשב"א, שכל הדברים שאסור לעשות אסור לומר לעכו"ם לעשות, ולכן אסור לומר לעכו"ם להחם הקדירה אם נצטנן, ואם עשה כן אסור לאכלו אפילו צונן. ועיי"ש במשנ"ב (ס"ק צ"ו), דאף דלא נהנה ממלאכת הא"י, מכ"מ קנסוהו שימתין עד לערב בכדי שיעשה, הואיל ונעשה מלאכה ע"י ציוויו. הרי דס"ל להרשב"א, דאיה"נ, דהיכא דעשה מלאכה בשבת במאכל, שנהפך האוכל לחפצא דמאכ"א, ושונה בזה מנכרי שהדליק את הנר בשבת בשביל ישראל, או שעשה כבש בשבת בשביל ישראל (גמ' שבת קכ"ב ע"א), דהתם ליכא בכלל חפצא דמאכל, ולא שייך בכלל לומר התם דנהפך הדבר להיות חפצא דמאכ"א.

סימן כז

השתמשות ב"ענזימ"ז" להכנת מאכלים כשרים

א. בהגדרת דם

פוסלות, וצע"ג, מדוע לא נימא דהוי תנאי בדין דם בכל התורה כולה. ואפילו בדם שיש בו מראה אדום, דוקא אותו החלק האדום דין דם עליו, ולא החלק הצלול. ואעפ"כ מתבאר עפ"י פשוטו מדברי הרמב"ם, שכל זמן שלא הפריד את החלק הצלול מן החלק האדום, לוקה על כל כזית ממנו, אעפ"י שאילו הי' מפריד את שניהם, לא היה נשאר בחלק הקרוש האדומי שיעור כזית. [וכבר העיר בזה החת"ס בתשו' חיו"ד (סי' ע') בשם התורת חיים.]

וקשה דבגמ' מנחות (נד.) הובאה המשנה דמס' עוקצין, בשר העגל (שלא הי' בו כביצה, רש"י) שנתפח (עד כביצה) וכו', משתערין לכמות שהן (עכשיו, וטמא הואיל ועכשיו יש בו כביצה). ובהמשך הגמ' מתבאר, דהיכא דמעיקרא לא הוה ב"י כשיעור והשתא אית ב"י,

כתב הרמב"ם פ"ו ממאכ"א ה"א, האוכל כזית מן הדם במזיד חייב כרת וכו'. ועיי"ש בס' צפנת פענח שצ"י להגמ' חולין (פז): לענין צללתא דרמא, ופרש"י שמה, אותם המים שהם מן הדם עצמו (כנ"ל דצ"ל), כשהוא נקרש יש סביבותיו צלול כמים, ואם יש בו מראית דם מכשיר, ואי לא לא. כלומר, דדוקא החלק האדום של הדם דין דם עליו, דילפינן בנדה (יט.) מקרא דמלכים, ויראו מואב את המים אדומים כדם, דדוקא במראה אדום יש עליו דין דם. ופסוק זה לא נכתב דוקא לגבי דם הנדה אלא לענין דיני דם בכה"ת כולה. [נעי' דבר אברהם ח"ב סי' ט'. וצ"ע דברי החזו"א (חיו"ד סי' י"ב אות ד')] שתפס בפשיטות שלענין הזאת דם בקרבנות, אין מראות הטהורות בנדה

ג. בהגדרת דגן

וכה"ג מצינו עוד במס' חלה (פ"ב מ"ו) שהמורסן מצטרף להשלים השיעור דחמשת רבעים קמח ועוד להתחייב בחלה, אבל בניטל מורסן מתוכן וחזר לתוכן, שוב אינו מצטרף. ועיי"ש במשנה ראשונה שמסתימת המשנה והפוסקים משמע דאפילו ניטל המורסן ע"י עכור"ם או קטן שלא מדעתו של בעה"ב, ושוב הוחזר לתוכו ג"כ שלא מדעתו, דאעפ"כ אינו מצטרף לכשיעור. ועי' בהגר"א לאו"ח (תנ"ד סק"א) דדין זה לא נאמר דוקא לענין חלה, דהו"ה למצה, דחד דינא להו, כמו שמבואר בפרק כל שעה ובמנחות (עא.). הרי לפנינו דוגמא נוספת, שכל זמן שהם מחוברים יחד בחיבורם הטבעי דין דגן יש אף על המורסן, [אעפ"י שאינו בא לידי חימוץ לחדא דיעה במג"א שמה], אבל בהוסר, שוב אין דינו כדגן, אפילו הוחזר אח"כ לתוכו².

ד. בהגדרת לחם

ועי' קרן אורה למנחות (נד) דפת ספוגנית כיון דאין בו חלל אלא שהוא ספוגי, משתער כמות שהוא מדאורייתא, ונפק"מ לענין איסור אם אכל כזית חמץ פת ספוגי אטו לא לקי משום דאין בו שיעור, וכן לענין אכילת מצוה כמו כזית מצה דליכא כזית קמח בכזית אפוי דלישתן רכה, אטו נימא דלא יצא ידי מצוה, זו לא שמענו. [בחזו"א לעוקצין (סי' ג' אות ה')] כתב כן, אלא שנתקשה מאוד בהבנת הסוגיא דמנחות. [אלא ודאי, כיון דאין בו חלל, רק שהוא ספוגי, חשיב כזית פת דבר תורה. ועי' אורחות חיים (ספינקא) סי' ר"י אות א' בשם מהר"ש סורנאגיי דמים הנבלעים במאכל,

(2) כן שמעתי בביאור הענין מכב' מו"ר, ז"ל. ועי' במפרשי המשניות (שמה) מש"כ עפ"י הירושלמי, ואולי יש להעמיס דברי רבנו גם בכונת הירושלמי. (3) ושמעתי אומרים שאין זה לגמרי נכון, דהאמת

ונהפכו ממים ונעשו פת, השיבי פת גמור ומצטרף, והוא כסברת הרב קרן אורה. ובפתח הדביר כתב דכה"ג מחייב בכרכה אחרונה רק מדרבנן ולא מדאורייתא. והוא כדעת החזו"א. אלא דס"ל עוד להרב פתח הדביר, דלחייב בכרכה אחרונה מדרבנן מיקרי לחומרא, [ודלא כדעת המשנ"ב שהבאנו לעיל אות א.]. הרי שלפעמים ההלכה קובעת שאף הדבר החיצוני הניתוסף למאכל נהפך עפ"י דין להיות דינו כחלק — עצמי מהמאכל, דכך היא הגדרת "פת".

ה. בהגדרת יין

והשוה ספרי לפ' נשא עה"פ מין ושכר יזיר בשם ר"א הקפר, דייך זה מזוג, ושכר זה חי. ומשמע דר"ל, שהמים שביין המזוג מצטרף לשיעור רביעית לחייבו להנזיר מלקות. [ועי' מש"כ בזה באור שמח פ"ה מנזירות ה"ד]. ובפשוטו נראה דה"ט, דהמים שמערבים אל תוך היין הופך דינם להיות כחלק-עצמי מהיין, דזוהי הגדרת "יין", וכסברת הקרן אורה הנ"ל לענין פת.

ו. בדין יוצא מן החי

ועי' גמ' ע"ז (לה). שגבינה שהועמדה בעור קיבת נבילה אסורה באכילה. ועי' שו"ע יו"ד סוסי" פ"ז, שאפשר להעמיד בחלב הנמצא בקיבה. הרי להדיא שהדבר שיש לו כח ההעמדה הוא לא בשר הקיבה, אלא משקה הענוי"ם הזב מחרס הבהמה [הנקרא רעני"ן בלע"ז]. והנה דבר פשוט הוא שגוף הבהמה רק יוצר כל אלו המשקאות כל זמן שהבהמה בחיים, אבל לאחר מיתה, אינה יוצרת עוד ענוי"ם³.

היא, שאף לאחר מיתת הבהמה, עדיין נפלטים קצת ענוי"ם. ובאמת לפי זה צע"ג הדין שהבאנו, שהעמיד בחלב הנמצא בקיבת נבילה, שכל הגבינות שנתהו מזה כשרות, והלא הענוי"ם הנפלטים

ונראה פשוט, שמאחר שלמדנו מקרא דארץ זבת חלב ודבש שהחלב אין בו משום יוצא מן האסור, [עגמ' פ"ק דבכורות (ו:)], אזי מקרא זה גופא יש ללמוד שאף שאר מאכלים ומשקאות היוצאים מן החי (המותר), אין בהם משום יוצא מן האסור, ומהכא ילפינן דמימי חלב שרי, עי' ש"ך ליו"ד (סי' פ"א ס"ק י"ב). וה"נ יש לומר דמהכא ילפינן היתרא לביצי עוף טהור, [ועי' מזה בש"ך לסי' פ"ז סק"ט]. ועי' דרכ"ת (פ"ז ס"ק פ') שהביא מקשים, אמאי בנפל חלב זכר לתוך הבשר א"צ ששים לבטלו, נהי דמשום בב"ח אין בו איסור, מכ"מ יהי אסור משום יוצא מן החי, כיון דלא הוי בכלל חלב שהתירה התורה⁴. ולפי דברינן ניחא בפשיטות, דכל זה נכלל בהיתרא דחלב, דאין דין יוצא מן האסור נוהג בשום דבר היוצא מן החי. [וכה"ה בחזו"א (חיו"ד סי' י"ב אות וא"ו) שמי רגלים של בהמה טהורה מותר, דילפינן מחלב שהתירה תורה].

ועי' רמב"ם פ"ב ממאכ"א ה"ג, שבשר אדם יש בו אי' עשה. והרמב"ן הקשה עליו היאך אפשר שיהיה בשר האדם אסור, והחלב והדם היוצא ממנו מותר. ועיי"ש במגיד משנה, שדעת הרמב"ם כנראה היא, שזה הכלל דהיוצא מן הטמא טמא אינו נוהג אלא במאכל האסור

לאחר מיתת הבהמה ג"כ נמצאים הם באותו החלב, והם אסורים מדין יוצא מן האסור מאיסור נבילה, ומדוע לא נאמר שהענוי"ם הוא יאסור את כל הגבינות מדין מעמיד. ואף דיש שמה ג"כ ענוי"ם שנפלט מחיי הבהמה, שזה היתר גמור, כמו חלב הבהמה, מכ"מ אין להתיר בזה מטעם זוז"ג, שהרי אולי הענוי"ם של איסור (שיצא לאחר מות הבהמה) יש בכחו להעמיד הגבינה לבדו, אפילו בלי סיוע הענוי"ם של היתר, ובש"ך (סוסי" פ"ז ס"ק ל"ו) מבואר, דכל כה"ג לא מיקרי זוז"ג. ולפי מה שיתבאר להלן (בסוף הערה וא"ו) שהענוי"ם הנפלט לאחר מיתה אינו אסור אלא מדרבנן כשכבר הופרש מן הבשר [כמו כאן, שכבר יצא אל החלב שבקיבה,

שהוא בלאו, אבל בשר האדם אינו אלא בעשה. [וכה"ה משמעות לשון הר"ם שמה רפ"ג, כל מאכל היוצא ממין מן המינים האסורים שלוקים על אכילתם, הרי אותו המאכל אסור באכילה מן התורה. ומשמע להדיא מדיוק לשונו, שאין דין יוצא מן האסור נוהג אלא באיסורי לאוין שלוקין על אכילתם.] ולדעת הרמב"ם י"ל דכל זה נכלל בילפותא דקרא דארץ זבת חלב ודבש, דבהמה בחייה בחזקת אי' אינה זבוחה היא ולא בחזקת אי' אמ"ה; שהרי הרמב"ם פסק (פ"ה ממאכ"א ה"ה) דבהמה בחייה לאו לאברים עומדת, [עיי"ש בלח"מ], וכמש"כ התוס' בשבועות (כד.) ד"ה האוכל; ואינה זבוחה הוא אי' עשה ולא איסור לאו, ומה"ט הוא דחלב שרי, ומה"ט נמי שרינן ביצי עוף טהור, ומימי חלב, וחלב זכר, וחלב ודם היוצאים מן האדם, שבכל אלו ליכא איסור לאו אגוף הבע"ח שממנו הם יוצאים, אלא איסור עשה בלבד.

ואפילו לדעת הרמב"ן, דלא נחית לחילוק זה, מכ"מ נראה לומר דמקרא דזבת חלב ודבש ילפינן דליכא אי' יוצא מן האסור בכל יוצא מן החי, ולא דווקא בחלב, ומסולקת התמיהה שהביא הדרכ"ת בקשר לחלב זכר. ולפי"ז קשה, דהלא אפילו אם העמיד חלב בעור קיבת נבילה,

והסירו אותו החלב מבשר הקיבה להעמיד בו חלב אחר להופכו לגבינה, אם כן יש ליישב ולומר, דאף דשפיר גזרו על דבר המעמיד שאינו בטל אפילו באיסורים דרבנן (כחלב עכור"ם, עי' ט"ז ודגמ"ר ליו"ד סוסי" קט"ו; וחמץ שעבר עליו הפסח, עי' מג"א סי' תמ"ב סק"ט בשם הראב"ן; ועי' דרכ"ת לסי' פ"ז ס"ק קמ"ז שהביא מחלוקת האחרונים בזה), מכ"מ כאן, שאינו ניכר כלל שיש שמה ענוי"ם שנפלט לאח"מ, יש לומר דבכה"ג ל"ג בו רבנן. ועיי"ן.

(4) וה"נ יש להקשות במאי דקיימא לן דדם שבשלו אסור רק מדרבנן, אמאי לא יאסר מדאורייתא מטעם יוצא מן החי.

הדבר המעמיד הוא לא הבשר אלא הענזי"ם, והענזי"ם ההוא הלא יצא מבשר כרס הבהמה מחיים, שהרי לאחר מיתה אין גוף הבהמה יוצר עוד שום משקאות, וא"כ יש לומר דאותר המשקה שיצא מכרס הבהמה בחיי הבהמה — אין בו איסור, דומיא דחלב ומימי חלב וחלב זכר, וא"כ קשה, מ"ט אסרינן גבינה שהועמדה בעור קיבת נבילה, והלא בשר הנבילה אינו מעמיד, והדבר המעמיד — משקה הרעני"ן — היתר הוא, מאחר שיצא מגוף הבהמה בחייה. וקושיא זו הביא הדרכ"ת (סי' פ"ז ס"ק ק"מ).

ז. בהגדרת בשר

והנראה לומר ביישוב קושיא זו עפ"י משל מהל' דם, דהנה קיי"ל [כתוס' תולין (יד.) ד"ה ונסבין] דדם האברים שלא פירש מותר, דכל

(5) ועפ"י פשוטו נראה דהיינו דוקא בענזי"ם הנפלט מבשר הכרס, ועומד על פני בשר הכרס, דכל כה"ג חשיב כעדיין לא פירש מן הבשר. אבל בענזי"ם (הנקרא טריקסא"ן) הנפלט מהפענקריע"ס שעבר אח"כ לכרס, שכבר נפרד ונפרש ממקומו (מהפענקריע"ס) מחיי הבהמה, אף שהבהמה כעת היא נבילה, נראה דאין בו איסור כלל, דגם זה נכלל בהיתרא דקרא דארץ זבת חלב ודבש, וכנ"ל. ואם הטריקסא"ן בא מבהמה טמאה, פשיטא דאיסור כחלב בהמה טמאה וכדין כל היוצא מן האסור.

(6) ושמעתי שפעם אירע שהג"ר אליעזר טעלזער השתתף בחתונת אחד מבני הגר"ח מבריסק וכשהזרז לטעלו אמר לחכמי ישיבתו שהרב מבריסק יודע באמת ללמוד, כי אירעה שאלה בעניני או"ה, והורה הגר"ח כהלכה בטוטו"ד. ומעשה שהי' כך היה, שכמה בעה"ב בשלו בשר בבתייהם לסעודת החתונה, ובבית אחד מהם היתה מונחת חתיכת בשר טריפה שקנו מהקצב על מנת להאכילו להחתול, ועפ"י טעות, זרקה המשרתת את חתיכת הבשר הטריפה אל תוך הקדירה אשר בה היו מבשלים את הבשר הכשר, וכעת אינם מכירים איוו חתיכה היא הכשרה ואיוו הטריפה. והיות שכמה וכמה חתיכות היו בקדירה — חתיכות גדולות וגם

זמן שלא פירש דיינינן על הדם כאילו הוא חלק-עצמי מהבשר. [ודומיא דהחלק הצלול שבדם שלא הופרד מהחלק האדום, ומימי החלב שלא הופרדו מהחלק החלבי, וכל ההלכות שהזכרנו.] וה"נ יש לומר לענין משקה הרעני"ן הזב מכרס הבהמה, דמאחר שנמצא על פני בשר הכרס מבפנים ולא נפרד עדיין מן הבשר⁵, דינו כחלק-עצמי מבשר הכרס, וכשמעמיד חלב בעור קיבת נבילה ועושהו לגבינה, אין אומרים שהרעני"ן שהעמיד הוא משקה של היתר, ובשר הנבילה הרי לא פעל את ההעמדה, אלא דנים על משקה הרעני"ן כאילו הוא חלק-עצמי מבשר הנבילה, ושפיר יש עליו ג"כ איסור נבילה⁶. אבל בהעמיד בחלב הנמצא בכרס הנבילה, הרי ככה"ג, הרעני"ן שפועל את ההעמדה כבר פירש מעל פני בשר הכרס מחיי הבהמה קודם

קטנות, והקדירה גדולה היתה, הי' בלתי-אפשרי לעמוד על הדבר אם הי' שמה ששים כנגד חתיכת הטריפה או לא. והורה הגר"ח, דאף דבשר בבשר הוא מין במינו, דלא בעי ששים אלא מדרבנן, ובכל כה"ג מתירים בספק ששים, (כמבואר ברס"י צ"ח), מכ"מ כאן הבשר הטריפה אשר היתה מיועדת לאכילת החתול הרי בודאי לא נמלח, והרי הדם שבו שהתערב בשאר הבשר שבקדירה הוא כבר מין בשאינו מינו, ומאחר דבמבשא"מ בעינן ס' מדאורייתא, צריכים להחמיר בו בכל ספק ששים. ואף דקיי"ל דדם שבשלו דרבנן, בזה חידש הגר"ח, דהיינו דוקא דם מבהמה כשרה, אבל בעובדא זו, הרי המדובר הי' בחתיכת בשר טריפה, ובדם מבהמה טריפה, נוסף על איסור הדם שיש כאן, הרי הדם הזה אסור הוא מדאורייתא גם מתורת יוצא מן האסור, וכחלב בהמה טמאה וחלב טריפה, וממילא בספק ששים במבשא"מ צריכים להחמיר. (וכ"ה בסדר הנהגות או"ה להרפ"מ ג, סדר ב', אות מ"א.) ואף דהתוס' בפסחים (כב.) ד"ה והרי דם הוכיחו, דדם אינו בכלל בשר, ודם נבילה אין עליו איסור נבילה אלא איסור דם בלבד, בזה חילק הגר"ח בין נבילה לטריפה, דכמש"כ התוס' ביצה (ו:) ד"ה ביצים לחלק ולומר, דביצת טריפה אסורה מדאורייתא מטעם

שנתנבלה, ומאחר שלא היה דינו כבשר בשעה שנתנבלה הבהמה, אין עליו איסור כלל, ורעני"ן זה דינו כחלב זכר וכמימי חלב הנ"ל, שאין אי' יוצא מן האסור נוהג בשום אחד מהדברים היוצאים מן החי (המותר).

ח. בהגדרת שאור

ועגמ' ע"ז (סח.) שהובאה המשנה ממס' ערלה, שאור של תרומה או של כלאי הכרם שנפלה לתוך העיסה והחמיצה, אם אוסר את

יוצא מן האסור, שהרי גדלה באיסור, אבל ביצת נבילה א"א לאוסרה מטעם יוצא מן האסור, שהרי לאחר שנתנבלה העוף, הרי כבר פסק אז גידול הביצה, וכל מה שגדלה הביצה מחיי העוף, אין בזה משום יוצא מן האסור, שאי' נבילה לא חל עד לאחר מיתה. וממילא א"א לאסור ביצת נבילה מדאורייתא אלא בביצה שדינה כבשר, ושהיא גופה דין נבילה עלה, אבל לא בתורת יוצא מן הנבילה. וה"נ יש לומר בדם, שדם טריפה אסור גם מתורת דם, וגם מתורת יוצא מן האסור, שהרי גדל הוא באיסור. אבל בדם נבילה, שלא גדל באיסור, ודם הרי אינו בכלל בשר, או ממילא אין שם אלא איסור דם בלבד. (כן שמעתי סיפור הדברים מכ"ה הג"ר גרשון זאקס, ז"ל, ויבלח"ט מכ"ה הג"ר זעליג עפשטיין, שליט"א.)

והי' נראה להעיר בזה ולומר, דאף מה שכתבו התוס' דבדם נבילה ליכא איסור נבילה אלא דווקא אי' דם, דדם לא הוי בכלל בשר, דהיינו דוקא בדם שבעורקים, אבל בדם שהי' באברים בשעת מיתה, נראה לומר דדם זה שפיר הוי בכלל בשר, (אשר מה"ט קיי"ל דדם אברים שלא פירש מותר מטעם דם, שדינו כבשר), ואף דלאחר שפירש ויצא דם זה מפנים החתיכה, אז אין דינו עוד כבשר, מכ"מ, כל שבשעת מיתת הבהמה הי' על הדם הזה איסור נבילה, תו לא פקע איסור זה אחר כך, אפילו כשפירש הדם. ולפי"ז, אפילו בציוור שנפלה חתיכת בשר נבילה שלא נמלחה אל תוך קדירה המלאה מבשר כשר, ג"כ היה לנו להחמיר בספק ששים, והכל כפי החשבון הנ"ל. וצ"ע דברי הפר"מ והגר"ח הנ"ל, שרק אמרו כן בדם טריפה ובהמה טמאה.

ואמר לי בזה כ"ה ידידי הר"ר מרדכי וויליג, שיחי', דיש לחלק ולומר, דכמו שלאחר הפרדת החלק הצלול

הכל א"ל. ובפשוטו יפלא, דהלא הדבר העושה את פעולת החימוץ הוא לא הדגן האסור, אלא החידקים (הבעקטירי"א), וחידקים מותרים המה, וכמבואר באגר"מ (נ"ד ח"ב סי' קמ"ו). וקשה א"כ, מ"ט אסרינן עיסה שנתחמצה ע"י שאור של תרומה או של כה"כ, וכעין קושיית הדרכ"ת הנ"ל בנוגע למעמיד בעור קיבת נבילה. וה"נ יש להקשות בנוגע להל' פסח, דמבואר בגמ' ביצה (ז:) דשאור אינו ראוי לאכילה, ואעפ"כ אסרתו תורה בפסח, הואיל וראוי לחמץ

מן הדם, שוב אין דינו כדם, כנ"ל; וכן כשמפרידים מימי החלב מהחלב, שוב אין דינם כחלב; אף הי"נ י"ל דאין דין הדם שבאברים כבשר, אלא כל עוד שהוא עדיין מחובר בבשר. אך לאחר שפירש ממנו, ואין עוד דינו כבשר (לענין הל' דם), י"ל דכמו"כ פקע ממנו האיסור של נבילה, עכ"ל. ואף דמסתבר לומר שמכ"מ עדיין יהי' עליו עכ"פ איסור דרבנן של נבילה, [ודומיא דמימי חלב, הואיל ובתחילה היה דינו כחלב, אף לאחר ההפרדה נשאר דינו כחלב מדרבנן; ומסתברא דה"נ י"ל במשקה הצלול שבדם, שאף לאחר הפרדת החלק האדום ממנו ישאר באסורו עכ"פ מדרבנן; ועי' מזה בתשו' חת"ס שהבאנו באות א'. וכן נראה לומר אף בדם האברים שבנבילה], אך מכ"מ, מאחר שאין אסורו או אלא מדרבנן, שוב הדרינן לכלילן, דספק ששים לקולא (היכא דכל הצורך לששים אינו אלא דרבנן), וא"ש בפשיטות דברי הפר"מ והגר"ח לדינא בטוטו"ד.

ועפ"י סברא זו, שלאחר שכבר הופרש הענזי"ם והדם מבשר הנבילה שלא יהי' אסור אלא מדרבנן, אעפ"י שכל זמן שהוא מצורף עם הבשר — דינו כבשר ואסור מן התורה, עפ"י ההשוואה למימי חלב, יש להוסיף עוד ולומר (וכן טען ידידי הרמ"ו הנ"ל), דאף דהחידקים הגדלים בתוך תערובת של או"ה (שהאיסור שבו נותן טעם ואשר על כן אינו מתבטל) דינם כחלק של התערובת (ואם התערובת אסורה, אז החידקים יהיו אסורים), מ"מ בהפריש את כל החידקים מתוך המרק האסור שבו גדלו, אולי יש לומר שלא יהיו אסורים כעת אלא מדרבנן, וממילא בהפליטו ענזי"מ י"ל [לפי"ד המשנ"ב ע"פ הפר"מ שהבאנו באות ט'] דיש להחמיר כדין כל איסור דרבנן שהשתנה, וצ"ל עוד בזה.

בו עיסות אחרות⁷. [וער"ן לפסחים (דף י"ג ע"ב בדפי הרי"ף), ובפרמ"ג וחזו"א בזה, ואכ"מ. וקשה, דהדגן שהוא הדבר החמצי, אינו יכול לחמץ, והחידקים הגורמים פעולת החימוץ הרי אינם חמץ, וא"כ, מדוע אסרה תורה שאור אע"פ שא"ר לאכילה. ומן ההכרח צ"ל על הדרך הנ"ל, דמאחר שהחידקים אינם נראים לעין, ע"כ אינם נידונים כדברים נפרדים מן השאור, ודינם (עפ"י הלכה) כחלק-עצמי ממנו, וחשיב (עפ"י דין) כאילו חלק-עצמי מהשאור האסור (או החמצי) גרם להחמיץ את העיסה האחרת.

והנה בתקופה האחרונה נתהווה דבר מאוד מחודש בתעשיית הכנת המזון, שמשמשים בענזימיים הנפליטים מחידקים לשם תיקון כל מיני מאכלים, ומקודם מכניסים החידקים לתוך מרק מיוחד בכדי שיגדלו ויפרו וירבו ושיתחזקו, ובכדי שיוכלו להפליט את הענזימיים הנצרכים.

7) ועי' אחיעזר (חיו"ד סי' י"א אות ג') דבדואי מה שראוי לחמץ בו עיסות אחרות מהני גם בשאר איסורים דלא גלי קרא, כמו בשאור דחמץ, דהא שאור דתרומה וטבל דלא פקע איסורי מיני, אע"פ דאינו ראוי לאכילת כלב, ובע"כ צ"ל משום שראוי להחמיץ בו עיסה. וכ"ה בחזו"א (חיו"ד סי' ט"ו אות ו"א), וכ"ה להדיא בחזו"ד (סי' ק"ג סוף סק"א). ועי' מה שכתב שם, ומה"ט שמרים שחימצו עיסה אסורה אף דהשמרים א"ר לאכילה, כיון שעומדים לכך, עיי"ש באחיעזר עפ"י תשו' משכנ"י, ובחזון איש הנ"ל (סי' ט"ו אות ג'), ובתשו' הר צבי (חיו"ד סי' פ"ב), ובשו"ת משנת רבי אהרן (סוף סי' י"ז) בפרטי ענין זה, מתי הוי דאורייתא, ומתי אינו אלא דרבנן.

ועיי"ש עוד במשנת ר"א (אות יט) מש"כ לענין אחשבי, ואחשבי ע"י תערובת, בנדון הז'עלאטי"ן שאינו נאכל אלא ע"י תערובת. ונראה להעיר בזה דגדר הך איסור דרבנן (שלא לאכול מאכ"א שנפסלו לאכילה מטעם אחשבי) היינו, דאף דמדאורייתא אמרינן דבטלה דעתו אצל דעת כל בני אדם (עי' רא"ש ר"פ כל שעה), מ"מ מאחר שהוא אוכלו במצב

ובהרבה מקרים יש במרק המיוחד ההוא תערובת של מאכ"א בנותן-טעם, ולפעמים יש במרק חלב עכו"ם בנותן-טעם או שמן קטניות, ובוה יש מן הצורך לדון לגבי הענזימיים הנפליטים לבטוף מאותם החידקים, אם לדונם כאסורים בפסח, כחלביים, או כאסורים; א"ל.

ויש שרצו לדון בזה ע"פ השוואה ומשל מדין בהמה שנתפטמה ממאכלות אסורות, שדנו בו הפוסקים ביו"ד (סי' ס'), ועי' תשו' תורת חסד (מלובלין) או"ח (סי' כ"א). אך נראה דהמשל הזה הוא כחרס הנשבר, והוא נסתר מכח היסוד שנתבאר מקרא דשאור בפסח, וממתני' דשאור של תרומה ושל כה"כ הנ"ל, דמאחר שאין החידקים נראים לעין, א"א לדונם כאילו הם דבר נפרד ועומד בפני"ע, אלא כחלק-עצמי של החלב, ושל המאכ"א ושל שמן הקטניות⁸, וממילא אם אחר כך יפליטו החידקים ענזימיים, נדון על זה כאילו החלב,

הזה, למרות מה שא"ר לאכילה, הרי הוא מראה בנפשו, שלגבי דידיה המאכל הזה לא נפסל לאכילה, ועי"כ אסורו — מדרבנן, דלגבי דידיה חשיב כאילו הוא עדיין ראוי לאכילה. אבל בה"י המאכל א"ר לאכילה לזמן-מה, ואח"ז הפך להיות שוב ראוי לאכילה ע"י מה שעירבו לתוכו דברים אחרים, ורק אז אנו באים לאכלו, הרי אין אכילתו דהשתא מראה כלל על כך שלא היינו מחשיבים אותו כנפסל מאכילה בזמן הקודם, שהרי אדרבא, בזמן שהיה נפסל לאכילה — לא אכלנוהו, ואז כבר נהפך להיות היתר, ושוב אינו חוזר לאיסורו, וא"כ נראה דליתא הכא בכלל להך איסורא דרבנן דאחשבי.

8) אך נראה פשוט, דהיינו דוקא בגדלו החידקים במרק של מאכ"א, ופרו ורבו שמה, אז דיינינן להו כחלק-עצמי מהמאכ"א. אבל בכבר גדלו החידקים והובאו ממקום אחר, והוכנסו אל תוך מרק של מאכ"א לא בכדי שיפרו וירבו עוד, אלא בכדי להקרישם, נראה דכה"ג תלוי במחלוקת רש"י ותוס' בזבחים (עח). בהיתר מועט שנתערב באיסור מרובה, אם מתבטל ההיתר והופך דינו להיות כאיסור, ובאוכל

או המאכ"א, או שמן הקטניות השתנו — אם הענזימיים החדש יהי משונה לגמרי במהותו

כזית מן התערובת ילקה (כן דעת רש"י), או דנימא דלעולם אין היתר מתבטל באיסור ליהפך לאיסור, ועי' מזה בפרמ"ג בשער התערובת, ובעונג יו"ט (סי' ד'), בדרכ"ת (סי' ק"ט סק"א, וסי' צ"ב ס"ק נ"ט), קובץ הערות (סי' נ"ט), בתשו' לב ארי' (גרוסנס) ח"א (סי' א'), ועוד.

והנה בשנים האחרונות נתעוררה שאלה זו בנוגע להכנת הזענטא"ן גא"ם, שמתחילה מקרישים את החידקים (המותרים) בתוך טיפת שומן של בשר נבילה, ואח"כ מעבירים את זה אל תוך קדירה מלאה מים בצירוף כמה נוטרענט"ס, והחידקים הלא מתערבים בטיפת שומן הנבילה ומתבטלים שמה ברוב, (אילו היתה כך מציאות הדברים, אלא ששמעתי ממומחה אחד שאין הדבר כן, דליכא בכלל תערובת של מיעוט החידקים ברוב טיפת שומן של הנבילה, דכל אחד מהם ניכר היטב ועומד בפני"ע), ולדעת רש"י, הם מתהפכים להיות איסור, ואח"כ כשמימים את זה בקדירה המלאה מים צלולים, אף ע"פ שיש הרבה יותר מששים נגד טיפת שומן בשר הנבילה, מכ"מ מכח גידול החידקים, המים לא ישארו עוד בצלילותם, וישתנו במראיהם להיות כמו חלביים במקצת, ולכאורה יש להחמיר בזה בדאורייתא כדעת הפר"ח והחת"ס שהבאנו באות י"ב, דבדאורייתא חזותא מילתא. ואח"כ אם יפליטו החידקים הללו ענזימיים, אולי י"ל דניזיל לתומרא לאוסרם, אף דהויא בחינת נשתנה לגמרי, דבדאורייתא הכריע המשנ"ב עפ"י הפרמ"ג לאסור בנשתנה. [אלא א"כ נימא דיש כאן עוד צדדים להיתר לסמוך עליהם, דהיינו, א', ש"י התוס' דאין ההיתר המתבטל ברוב של איסור נהפך להיות איסור; וב', דבשו"ע פסקו דאפילו בדאורייתא ל"א חזותא מילתא היא בנוגע לתערובת. וכן נראה עפ"י פשוטו, דאין מן הנכון לגבב כ"כ חומרות אהרדי. אבל אם החידקים עוד לא הפליטו הענזימיים עד שהתערבה כל התערובת בתערובת אחרת, והיתה מתבטלת שם בששים — מפני שלא היתה שמה שום שינוי מראה], לולא טעמא דדבר המעמיד, בזה קיי"ל לדינא דהאי דמעמיד אינו מתבטל אינו אלא דרבנן, וכמבואר במג"א (סי' תמ"ב

הכימיית ובטעמו. [ועי' כל זה בתשו' שבט הלוי ח"ה סי' נ"ן]⁹.

סק"ט), וא"כ כשיפליטו החידקים הענזימיים שלהם יהי כבר נשתנה באיסור דרבנן, שבוה כבר הכריע הפרמ"ג הנ"ל לקולא.

ואם לקחו ענזימיים כשר ועירבוהו בסארביטא"ל (שהוא משקה של קטניות, שהרבה מחמירים לכתחילה שלא להשתמש בו לפסח, עי' מש"כ בזה בפנים באות ט'), ונתבטל אותו הענזימיים ברוב, מאחר דהדבר רק נוגע לאיסור שמן קטניות דקיל, נראה דשפיר יש לסמוך ע"ד התוס' דל"א שהיתר נהפך להיות איסור (אע"פ שהתבטל ברוב בתוך האיסור), והענזימיים נשאר כשר לפסח, וכנגד הסארביטא"ל בודאי יש הרבה יותר מששים, ואין בזה משום אין מבטלין איסור לכתחילה — כלפי הסארביטא"ל, שהרי אינו נותן טעם בתערובת החדשה, ולא מעמידו, ואין בו שום תועלת חיובית במה שזדקוהו אל תוך התערובת החדשה, אלא רק לעצור ולמנוע את הענזימיים מלפעול את שלו ביתר שאת ויתר עז. [ועי' עוד לקמן בפנים המאמר אות י"ב, ובהערה טז.]

9) אך יש מקום לחלק בזה ולומר, דהיינו דוקא בצירוף כגון יין של איסור שנשתנה לחומץ, שלכל ליטר יין — יהי ליטר חומץ, ולכל ב' ליטרים יין — יהיו ב' ליטרים חומץ; או אפילו בצירוף של חידקים הגדלים ומפרים ומרבים בתוך מרק מיוחד שיש בו תערובת של מאכ"א, שמקצת מהמרק הרי נתחסר ונבלע אל תוך הבעקטירי"א, ואח"כ הם מפליטים ענזימיים, דיש לדון אף בכה"ג ולומר שעכ"פ מקצת מהמרק האסור באכילה השתנה לענזימיים, והי' דין הענזימיים תלוי בזה — אם הי' כאן שינוי גמור; ואם האיסור כאן הוא דאורייתא או דרבנן, והכל כאמור, דההלכות תמיד נקבעות הן עפ"י מה שנראה לעין, [עי' אגרו"מ הנ"ל לענין ריבוע התפילין, מראות דם הנדה, ומיחת המוח]. ואין החידקים נראים כדברים העומדים בפני עצמם בתוך המרק, אלא הדבר נראה כאילו היין השתנה לחומץ, וכאילו המרק השתנה לענזימיים.

אבל בצירוף שפאנגיי גדלים ע"ג פרוסת לחם ומפרים ומרבים כל כך עד שהושתרו פני כל הלחם,

ט. איסור שנשתנה

ובאיסור שנשתנה הרי נחלקו הראשונים, עמג"א לאו"ח (סי' רט"ז סק"ג). ולדינא הכריע

המשנ"ב (שמה סק"ז) עפ"י הפרמ"ג (במשבצות שמה) לזוננו כספקא דדינא ולחלק בין דאורייתא לדרבנן, להחמיר בדאורייתא ולהקל בדרבנן¹⁰.

ואינו נראה לעין כלל שנחסר הלחם במקצת, ואח"כ מפריחים אותם מע"ג הלחם אל תוך מאלעסי"ס, ושמה הם מפליטים את הענויי"ם שלהם שגורם שיהפך וישתנה המאלעסי"ס לציטרי"ק עסי"ד, בכה"ג יש מקום לומר שלא לזון את זה כלחם שהשתנה לפאנגיי, שנאמר שיהא כה"ג אסור בין באיסורי אכילה ובין באיסורי הנאה [נא"כ יהי שינוי גמור, וכל המדובר הוא רק באיסור דרבנן בלבד, וכנ"ל], אלא טפי נראה דבכה"ג יש לזוננו ככהמה שנתפטמה כל ימיה באיסורים, דקיי"ל לדינא (עי' ש"ך ליו"ד סי' סמ"ך ודרכ"ת שמה ס"ק י"ב) לחלק בין איסורי אכילה לבין איסורי הנאה, ודוקא בנתפטמה כל ימיה באיסורי הנאה הוא דאסרינן לאותה בהמה, שאם יאכלנה, הרי נמצא שנהנה (קצת בעקיפין) מאיסורי ההנאה. ואף דבעלמא תפסינן בפשיטות שאין לנו לזון על החידקים כעל בהמות, (וכמו שייסדנו באות ח'), מכל מקום לענין דין זה דנתפטמה, הרי אין הדבר תלוי דוקא בהיותה בהמה, אלא ה"ז כדין יש שבח עצים כפת — אם השתמש בעצי איסורי הנאה, והבהמה והחידקים לא גריעי מהפת שנאפה מחום עצי איסורי ההנאה.

[אלא שכאן יש מקום לחלק ולומר, דהא דאסרינן הפת באפה בעצי איס"ה, היינו דוקא באבוקה כנגדו (ערמ"א ליו"ד סי' קמ"ב ס"ד), או לכה"פ באפה ע"ג גחלים לוחשות (עגמ' פסחים כ"ז), אבל ע"ג גחלים עוממות, לדברי הכל הפת מותרת, דבמה שיאכל ויהנה מהפת, זה כבר כ"כ רחוק מהאיס"ה העיקרי עד שכבר א"א לומר שהוא נהנה אפילו בעקיפין מהחפצא דאיסורא. וה"נ י"ל דכוותה, דהפאנגיי שגדלו כל ימיהם ע"ג הלחם דומים הם ממש לפת הנאפה בעצי איס"ה באבוקה כנגדו, אך אין אנו אוכלים אותם הפאנגיי גופא, אלא שהם מפליטים — אל תוך תערובת אחרת — ענויי"ם, אשר בו אנו משתמשים בהכנת איזה מזון אחר, ובאכילת אותו המזון, הרי"ז כבר כ"כ רחוק מהלחם, דבוראי לא חמיר מגחלים עוממות, דלכו"ע הפת מותרת בהנאה, דכל כה"ג אין ההנאה באה אלא בעקיפין דעקיפין. וכל מה שהחמירו האחרונים בחמץ בפסח אפילו בגחלים עוממות [בסי' תמ"ה ס"ב] מפני

שחמץ במשהו, בכה"ג — הנאה כ"ש מיהא הויא, היינו דוקא בביישל ואפה כן בפסח — ע"ג גחלים עוממות, אבל כאן שהכל נעשה קודם הפסח, דין חמץ כדין שאר איסורים דעלמא, עי' תורת חסד (חאו"ח סי' כ"א) הנ"ל. ואף דפשיטא דלכתחילה אף בגחלים עוממות של איסור"ה אסור לאפות את הפת, מכ"מ, היינו דוקא בעצי איסור"ה שאסורים כבר כעת בהנאה. אך בחמץ קודם הפסח, שכעת הוא מותר בהנאה, י"ל דאין בזה איסור אפילו לכתחילה, ובבוא חג הפסח ויחול אז איסור ההנאה, שוב לא נוכל לומר שע"י אכילת המאכל הזה הרי הוא נהנה בעקיפין מן החמץ שעליו גדלו הנהו פאנגיי, דזה כבר הוי עקיפין דעקיפין, וכמו שנתבאר. ולפעמים יש פאנגיי הגדלים ע"ג אורז, היושב ע"ג אגא"ר (הנראה כג'על"י) שיש בו תערובת של חמץ בפחות מששים, [ואותם הפאנגיי מפליטים אח"כ ענויי"ם, והוא הנקרא מייקרוביא"ל רעננע"ט], ונראה פשוט, שמאחר שהקטניות מותרות בהנאה, אין בפאנגיי הזה משום בהמה שנתפטמה באיסור"ה. וגם משום האגא"ר שמלמטה אין לחוש מבי טעמים: א', שהרי החמץ שבו כבר התבטל בטי' קודם הפסח [אם היתה בזה ידיעת התערובת], וכלח בלח ל"א חר"ג; וב', דאין בזה הפאנגיי משום נתפטמה כל ימיה באיסור"ה, שהרי נתפטמה גם מהאורז, שהוא מותר בהנאה בפסח. (10) והנה כל האחרונים תפסו שהמחלוקת בנשתנה רק שייכת בא"י אכילה, דאילו באיסורי הנאה שנשתנו הרי קיי"ל (סוף תמורה) שכל הנקברים לא ישרפו, דאפרן אסור, ואין לך שינוי גדול מזה. וה"ט נמי דגמ' פסחים (כ"א): דחרכו קודם זמנו מותר בהנאתו לאח"י, אבל בחרכו לאח"י — לאחר שכבר חל עליו איסור ההנאה, תו לא מהני מה שחרכו ואף לא שום שינוי אחר. ועי' ח"י (לסי' תמ"ה סק"ט) שכתב דדבר זה גופא, דכל הנקברין אפרן אסור, אינו אלא דרבנן. ומסתמא ה"ט דס"ל דסברת פנים חדשות מהניא מדאורייתא אפילו לגבי איסורי הנאה, ורק מדרבנן החמירו לאסור באיסורי הנאה.

ועי' לשון המחבר ביו"ד (סוף סי' פ"ד) דשרץ שרוף מותר לאכלו משום רפואה, ומשמע דבלא רפואה

וכנראה דה"ט נמי תפסו הפוסקים לדינא כדעת החת"ס בתשובה (הו"ד בפ"ת ליו"ד סי' קכ"ג סק"י) שסתם יינם שנשתנה למשקה מתוק מותר, דאיסור דסתם יינם אינו אלא דרבנן, ובדרבנן קיי"ל לדינא דאי' שנשתנה מותר. וממילא נ"ל בנוגע לקטניות דאינו אסור אלא ממנהגא, וקיל אפילו מאיסור דרבנן, וכן יש לומר בנוגע לחלב עכו"ם דרבנן, דיש להתיר הענויי"ם הנפליטים אם יהי' בכה"ג שיהי' נשתנה לגמרי. והנה מה שלוקחים קאר"ן סירא"פ שהוא שמן קטניות מתוק מאוד, וזה משתנה לבסוף להיות סארביטא"ל, שהוא עדיין קצת מתוק, נראה דכה"ג לא מיקרי "נשתנה", דבגמ' ע"ז (כ"ט): מבואר שייך שנשתנה לחומץ [אשר הוא ג"כ עפ"י התהליך הנ"ל, שהחידקים שותים ובוולעים לתוכם את היין, ואח"כ מפליטים מגופם את החומץ], דזה פשיטא דלא מיקרי "נשתנה". ומבואר בתשו' אמרי יושר (ח"ב סי' ק"מ) דה"ט, דעדיין טעם חריפותו בו כשהשתנה לחומץ וליי"ש, ודוקא בעובדא דהחת"ס שהשתנה הסתם יינם להיות כעת משקה מתוק הוא דמיקרי נשתנה, שחל שינוי גם במהותו הכימית וגם בטעמו.

אסור. ועי"ש בהערות יד אברהם שהביא קושיית המנ"י דמנין לו להמחבר לאסור שלא לרפואה, הלא בש"ס מבואר דכל הנשרפין אפרן מותר. ובפשוטו תמוהה קושייתו, דהלא שרץ אינו מהנשרפין. אך נראה דהכי קא ק"ל, דמן התורה יש להתיר בנשתנה אפילו באיסורי הנאה, ורק מדרבנן החמירו בהנך דנקברין, וכמש"כ בעצמו בח"י הנ"ל. ובאיסורי אכילה י"ל דלא החמירו מדרבנן כל עיקר, ותמיד שרי בנשתנה. והמחבר כנראה החמיר לאסור לבריאים באיסור אכילה שנשתנה, לכה"פ בא"י דאורייתא (כשרץ).

ועי' מנ"ח (מצוה קס"ב) דשרץ שאינו ראוי לאכילת אדם בין כה וכה, ואעפ"כ אסרתו תורה, אין סברא לומר בו שאם אוכלו שלכד"א, או אם נפסל מאכילת אדם, שלא יהא בו עדיין האיסור דאורייתא, שהרי מעיקרא נמי היה שלכד"א ולא היה ראוי

אבל בהשתנה אותו הקאר"ן סירא"פ (שטעמו מתוק) להיות אסקארבי"ק עסי"ד (שטעמו חמוץ), בכה"ג נראה דחשיב שפיר כנשתנה לגמרי, ושרי'.

י. חלב שאין לו טעם חלב

ובחלב שנשתנה לגמרי, אם לזון על המשקה החדש (הענויי"ם) שנפלט מהבעקטירי"א שהוא עדיין כחלבי, אם אין הדבר נוגע אלא לבעיא דרבנן, תפסינן לקולא, וכאמור. ואפילו אם אח"כ רוצים לבשלו עם בשר ממש באופן שיהי' נותן טעם, עדיין יש מקום לטעון ולומר שלא יהא דינו כחלב, עפ"י דברי התוס' חולין (נח). ד"ה ושיוין בשם הר"ת, דבביצת נבילה החמירו משום דהוי דבר האסור, אבל בשר עוף כחלב דהוי היתר, דכל חד וחד באפי נפשיה שרי, יש להקל. וכמדומה לי ששמעתי ממור"ר הגריד"ס, ז"ל, בביאור דבריהם, דאף דביצתה כגופה, ודינה כחלק מהנבילה, מכ"מ אין דינה כבשר לענין בב"ח, מאחר שאין לה טעם בשר¹¹. ונ"ל דלזה נתכוון בתוס' הר"ר פרץ לביצה (ו): ד"ה ומצא בה, שכתב, וז"ל, ור"י... תירץ דשאני ביצה כחלב

לאכילת אדם ואעפ"כ אסרתו התורה. [וכן כתב המנ"ח עוד במצות גיד הנשה, לפי מאי דקיי"ל דאין בגידין בנ"ט. וזה שלא כדברי הפרמ"ג בפתחה להל' פסח (ח"ב פ"ב אות ב') שכתב בין לענין גיד הנשה ובין לענין שאור דאף שאסרתם תורה אע"פ שאין ראויים לאכילת אדם, מ"מ אינו חייב בהם אלא א"כ אכלם כדרך אכילתם.] וממילא בשרץ שרוף שמותר מן התורה, מן ההכרח צ"ל שיסוד היתר הוא מטעם נשתנה. ואעפ"כ אסרוהו חכמים שלא לרפואה. והרי להדיא מבואר מזה לכה"פ כחלקו האחד (החלק החמור) של הכרעת הפרמ"ג והמשנ"ב, דאי' דאורייתא נשאר באיסורו — לכה"פ מדרבנן — אפילו לאחר שנשתנה.

(11) אכן יש מקום לכאור דברי ר"ת באופן אחר לגמרי, עפ"י דברי ספר היראים (שהובאו בקובץ

דבאה מהיתר, והיא עצמה היתר, ובאה להיתר. אבל בטריפה ונבילה דבאה מאיסור אזלינן בה להחמיר. ור'... נותן טעם לדבריו, דהכא גבי ביצה בחלב הוי נ"ט בר נ"ט, התרנגולת לביצה, והביצה לחלב. אבל גבי טריפה חד טעם, שהתרנגולת נותנת טעם איסור לביצה, ולכך אסורה. ולפי פשוטו הדברים תמוהים ומפלאים, דמה ענין נ"ט בר נ"ט לכאן. אך לפי הנ"ל ניחא קצת, דהנה דין נ"ט בר נ"ט דשרי לא נמצא בגמ' אלא לגבי בב"ח, במס' חולין (קיא:), בדגים שעלו בקערה. והתוס' סוף מס' ע"ז (עו.) ד"ה מכאן הבינו, דהך היתרא נהיג בכל מקרה של היתרא בלע, ואפילו בחמץ קודם זמנו נמי. וכן הובא לדינא באור"ח (רס"י תנ"ב). אך במג"א לאו"ח (ס"י תמ"ז ס"ק כ"ד) הביא דעת הראשונים הסוברים דחמץ שמו עליו ואין להתיר מטעם נ"ט בר נ"ט אלא בבב"ח. ויל"פ בדעת ראשונים אלו דנ"ט בר נ"ט דהיתרא אינו תלוי בדין מהו הנקרא היתרא בלע לענין הגעלה וליבון, אלא שדין מיוחד הוא דבטעם קלוש שוב אין על הבשר דין בשר, ולא על החלב דין חלב. דליצור איסור בשר בחלב בעינן שיהא על הבשר טעם בשר, וכנ"ל.

ואפילו בבליעת נותר קודם זמנו, שמפורש בגמ' (סוף ע"ז) להדיא שנקרא היתרא בלע, יש לומר שלא יהא נוהג הך היתרא דנ"ט בר נ"ט, דקולא מיוחדת היא זו דוקא לענין שם בשר ושם חלב. וממילא י"ל דלזה התכוון הר"ר פרץ הנ"ל כמה שהביא לכאן דין נ"ט בר נ"ט, שרצה להוכיח יסוד זה, דבכדי ליצור איסור בשר בחלב בעינן שיהא בהבשר טעם בשר, אשר דבר זה חסר הוא בביצה גמורה

שיעורים למס' ביצה, אות כ"ז), דביצים הוו בכלל נבילה, דבכל דבר הנאכל יחסר נבילה, אבל אינם בשר, ולענין בב"ח — בשר בעינן. אך לפי"ז לשונו של הר"ר דחוק הוא מאוד, שחילק בין דבר האסור

שבמעיי העוף, שאין בו טעם בשר, ולזה הביא להך דינא דנ"ט בר נ"ט, אשר כפי הבנתו, קולא זו נוהגת דוקא בבב"ח, ולא בכל דבר שהוא היתרא.

וכה"ג מצינו לענין מימי חלב, שהביא הש"ך (ס"י פ"א ס"ק י"ב) בשם הרא"ש דאין בו איסור יוצא מן החי, דלכל מילי דינו כחלב, ונעל כן שפיר הוי בכלל היתרא דקרא דארץ זבת חלב ודבש, חוץ מלענין בב"ח, דלא אסרה תורה אלא בחלב כמו שיוצא מהאם, דהיינו — שמעורב עם האוכל. ומסתמא היינו כוננו, דאף שדינו כחלב, מכ"מ, אין בו טעם חלב, ובכדי לאסור מטעם בשר בחלב בעינן חלב שיש בו טעם חלב, ובשר שיש בו טעם בשר¹². ונראה להוסיף עוד ולומר, דאף דהחמירו מדרבנן לרזון על מימי חלב כחלב גמור, ה"ט, דרק היתה כאן הפרדה פשוטה, ומעיקרא ה"י המימי חלב חלק-עצמי מהחלב, וכאמור לעיל, [עמש"כ בזה בסוף הערה וא"ן], אבל בנשתנה החלב לגמרי ונהפך לדבר אחר, יש מקום לומר שלא יהי' בו אפילו איסור דרבנן. ועיין.

יא. בגדר דין מעמיד

ואם לא הותר הענזיים מדין נשתנה (או מפני שלא נחשב "כנשתנה לגמרי"; או מפני שהדיון הוא בנוגע לא"י דאורייתא) והשתמשו בענזיים האסור הזה בכדי להעמיד איזה מאכל אחר, וקיי"ל (ביו"ד סוסי" פ"ז) דדבר המעמיד אפילו באלף לא בטיל, ואח"כ ע"י ברירה כימית הסירו את כל האיסור הראשון עם כל הבעקטירי"א עם כל הענזיים, בכה"ג נחלקו הפוסקים במאכל החדש, אם נהפך להיות היתר או לא, דהנה התוס' חולין (ק"ב). ד"ה תרי

לכין בב"ח, שכל חד וחד באפי נפשיה שרי. ולכאורה טפי משמע כמו שביארנו בפנים.

(12) וכן מצאתי בשו"ת משנת רבי אהרן (קטלר) חיו"ד ס"י ט"ז אות זא"ו.

באיסורו, דומיא דחלב וביצה הנ"ל, שאפילו לאחר שהוסרו הבהמה והעוף האסורים מכאן, ישארו הדברים הללו היוצאים מהם באיסורם. וע"י דרכ"ת (ס"י פ"ז ס"ק קמ"ד) שדעת רוב הפוסקים להקל בזה — בהוסר הדבר האסור שעשה את פעולת ההעמדה, דאין כאן עוד איסור¹⁴, דלא שייך כל הענין של יוצא מן האסור אלא בציור כגון חלב וביצה היוצאים מבע"ח האסור, מפני שגדל באיסור, וכלשון המשנה דעדיות (פ"ה מ"א). ומה שהקשה הדרכ"ת שמה מדין יש שבח עצים בפת, בפשוטו נראה לומר דלהלכה לק"מ, דהנה התוס' פסחים (כו:): ד"ה חדש יותץ הקשו אמתני' דתרומות דהמבשל בשבת בשוגג יאכל, מ"ט לא נימא דיש שבח מוקצה בפת, דגחלים מוקצים הם. ואור"י דלא שייך אלא באיסור דוקא. כלומר, דכל הענין דיש שבח עצים בפת גדרו, שע"י אכילת הפת שנאפה באש שבא מכח עצי איסורי הנאה, נחשב כאילו נהנה מאיסורי הנאה, אף כי לא באה הנאתו מאיסור"ה באופן ישיר, אלא בעקיפין קצת.

בפסח, אטו נימא שיאסרו כל מי נהרות שבעולם מכח בליעת המשהו ההוא. (ועיי"ש בשד"ח מה שדחק בזה.) ולכאורה צ"ל שיש שמה איזה שיעור (כגון אחד מאלף אלפי אלפים, או כיוצ"ב) אשר בפחות מזה השיעור אין האיסור אפילו בבחינת "משהו". ועיין.

(14) וכ"ה בשדי חמד (ח"ח עמ' קס"ו, במערכת של נכרי אות ג'), שאם העמידו ייגורט"י בייגורט"י של נכרים אי מהני בפעם אחת בלבד או דוקא אחר ג' פעמים, הנה הגאון חקרי לב רצה להקל, והביא ראיה מדין גידולי היתר מעלים את העיקר (בנדרים דף נ"ט), והרב מהר"ש חיים השיב על דבריו... דשאני הכא שהעיקר קיים בעיניו ואינו ניכר מצד הגידולים... כאילו בעיניה הוא, כיון דאוקומיה איסורא וכו'. כלומר, דבדבר המעמיד והאיסור הראשון עדיין שם אינו מתבטל. אבל אין הכי נמי דאם הוסר האיסור הראשון משם שוב לא יהי' מקום לאסור.

הוכיחו מן הגמ', שאף שמתחילה נאסר השומן הנוסף מן הבשר מחמת הדם המעורב בו, מכ"מ אח"כ כיון שהדם נפרש ממנו לגמרי (ע"י תרי גללי דמלחא) ואין נשאר בו טעם ואפילו משהו¹³, חוזר וניתר השומן, ואפילו למ"ד אפשר לסחטו אסור. ובדבר המעמיד נחלקו הפוסקים בטעמא דמילתא דאינו מתבטל, אם נאמר, שכמו באיסור הנותן טעם בהיתר, מאחר שטעמו נרגש, לפיכך חשיב כניכר האיסור ואינו מתבטל, ה"נ בעושה פעולת העמדה, חשוב המשוהו של איסור כניכר (מדרבנן), ולפיכך אינו מתבטל, ולפי"ז, בהוסר כל האיסור לגמרי מהמאכל שעשה בו פעולת ההעמדה, י"ל דיהי' מותר דומיא דהוסר כל הדם מהשומן של הבשר ע"י תרי גללי דמלחא, דהשומן חוזר להיות מותר; או דנימא, שהמאכל במצבו המחודש שהועמד בו מכת הדבר האסור חשיב כאילו הוא יוצא מן האסור, ודינו כחלב בהמה טריפה וביצת עוף טמא, (ע"י קובץ שיעורים לפסחים אות קי"ט), ולפי"ז, אפילו אם נסיר מכאן האיסור העיקרי, עדיין ישאר המאכל המחודש

(13) ולכאורה צריכים להוסיף עוד ולומר, דמסתמא יש שם איזה שיעור בתערובת איסור בהיתר שנאמר שבפחות מזה השיעור נחשב האיסור כאילו אינו בכלל, ואף דבכל הביטולים בעינן תמיד ידיעת התערובת, היינו דוקא בכדי לבטל את האיסור, אבל בשיעור כ"כ קטן א"צ אפילו לאתויי לדין ביטול, וכן במאי דקיי"ל דאין ביטול אלא בתחילת התערובת, דהיינו דוקא אם נשאר לבסוף עכ"פ משהו איסור שהוא לכה"פ בבחינת "משהו". אבל בנשאר שיעור כ"כ קטן שאפילו בשם משהו לא יכונה, בכה"ג לא נימא הך כללא — דאין ביטול אלא מתחילת התערובת. ולפי"ז תתיישב שפיר תמיהת האחרונים (ע"י שד"ח מערכת חמץ ומצה ס"י ד', אות ט"ו) דהנה קיי"ל דתקרובת ע"ז אינה בטלה במב"מ, הכי נימא שאם זורק כומר המים שלו לנהר שנאסר כל הנהר, בודאי לא מסתברא, וכה"ג נמי יש לטעון בחמץ בפסח, אם זרק נכרי פת לחם באוקיינוס

כלל לבעיית חזותא¹⁶, ויש להחזיר, אפילו באיסור דאורייתא, ואפילו לדעת הפר"ח והחת"ס הנ"ל. וכן הביא עוד בדרכ"ת (לסי' צ"ט סוף ס"ק מ"ו) בשם הישועות יעקב דם שעירבו בצוקע"ר בכדי להציל, מאחר שאינו נ"ט, שפיר מתבטל.

יג. דין ידיעת התערובת

והנה כשמערבים מעט איסור אל תוך המרק אשר בו יגדלו ויפרו וירבו הבעקטירי"א, ויש ששים במרק נגד האיסור, ואינו עושה פעולת העמדה, דקיי"ל דמתבטל, נראה פשוט דבכדי לומר שמתבטל בעיני ידיעת התערובת, כמבואר בתוספתא דתרומות (הובאה בכהג"ר"א ליו"ד סי' צ"ד סק"ח), ויש סברא לומר שהוא דין דאורייתא, עפ"י סוגיית הגמ' ב"ק (ע"ד:). בדין עד זומם מכאן ולהבא הוא נפסל, כמבואר אצלנו במק"א (בהפרדס שנה נ"א חוברת ב'). וכאן שהתערובת הרי נעשה אצל הקאמפעיני של הנכרים ואנחנו יודעים מזה, יש כאן ידיעת התערובת, אבל ידיעת הבעלים אין כאן. ואם נתפוס דבעיני דוקא ידיעת הבעלים, א"כ לא יתבטל עד שנקנה את התערובת מן הנכרי, ואז לכאורה יש לאסור קניית התערובת מטעם אין מבטלים איסור לכתחילה. ואף שבפסקי הר"ר אליהו מלונדריש החמיר בזה, דאין ביטול אלא א"כ יש שמה ידיעת הבעלים (שהם ישראל), מכ"מ האחרונים תפסו דמספיק ידיעת אחרים

יב. אי חזותא מילתא היא

והנה הרבה פעמים מערכים מאכ"א אל תוך המרק שהבעקטירי"א גדל בו, ואין האיסור נותן טעם בהיתר (כי יש בו פחות מאחד מששים), וגם לא עושה בו פעולת העמדה, אלא שגורם בו לשינוי מראה; שלפעמים המרק בתחילה היה לו מראה הנראה כאילו קצת חלב מעורב בו פה ושם, וע"י תערובת האיסור, המרק הופך להיות צלול, ומראהו טהור; ולפעמים יש למרק מראה צבע אחד, ואחר התערובת הופך מראהו לצבע שונה. וע"י דרכ"ת (סי' ק"ב סק"ל) ואמרי בינה (חיו"ד הל' תערובת סי' ז'), שיש ג' דיעות באחרונים בנשתנה מראה התערובת מחמת האיסור: יש מתירים בפשיטות מאחר שאין שמה נתינת טעם. [וכן פסק הרמ"א ליו"ד רס"י ק"ב, והמחבר באו"ח תקי"ג ס"ג.] ויש אוסרים משום דנחשב כניכר האיסור ואינו מתבטל; ודעת הפר"ח ועוד כמה פוסקים, שהדבר תלוי בספק הגמרא (סוף ב"ק) אי חזותא מילתא היא אי לא, והיא איבעיא דלא איפשיטא, ועל כן יש להכריע להחמיר בדאורייתא ולהקל בדרבנן. והחת"ס כתב בהגהותיו, שאין לזוז מפסק הפר"ח. ועי"ש בדרכ"ת בשם תשו' שאילת שלום, דכל הדיון הזה היינו דוקא היכא דניכר מראה האיסור שנתערב בתוך ההיתר. אבל אם פעולת האיסור היא להציל את מראה ההיתר ולהעמידו על מראהו העצמי, אין לזה שייכות

פרי יצחק (להג"ר איצלה מפעטרבורג) סי' ט"ו. ולפי דברינו מיושבת תמיהת החזו"א (חיו"ד סי' י"ב אות ז') אשיטת רבנו יונה בנוגע לאסור שנשתנה, מ"ט לא נאסרנו עדיין מדין יוצא מן האסור. וכן בס' קה"י (ח"ח סי' כ"ד) ג"כ תפס בסברא זו. ובפשוטו ה"י נראה שרוב הפוסקים לא ס"ל הכי, ולא קיי"ל הכי לדינא, וכדברי הדרכ"ת. [ודיון הגמ' ע"ז (מט.) אם יש לאסור גידולי ערלה, היינו מפני שהערלה אסורה היא בהנאה, וע"י אכילת הפרי הגדל ממנה י"ל דמיקרי נהנה (בעקיפין קצת) מהפרי שנטע, עיי"ש בתוס' ד"ה שאם נטע הב'. ודעת מיעוט הראשונים שם היא, שאפילו בגידולי נטיות ג"כ יש מקום לאסור מטעם יוצא מן האסור, אכן היינו דוקא בערלה וכיוצא בה, דהוי איסורא דממילא, אבל בתרומה, מע"ש, טבל, והקדש, וכיוצא בהן, שאין האיסור חל ממילא, אלא בעינין בהו מעשה האוסר, בכה"ג לא שייך לאסור הגידולים בתורת יוצא, שהרי על היוצא לא נעשה מעשה האוסר. [עמש"כ בזה בהפרדס, שנה מ"ח, חוברות ב' ווא"ו.] וכדעת רוב הראשונים קיי"ל, [וכמו שתפס בתשו' פרי יצחק הנ"ל], ועל כן א"א לאסור במעמיד מטעם יוצא מן האסור, וכנ"ל, אלא מטעם דחשיב כניכר האיסור, דומיא דנותן טעם, ואשר על כן שפיר קיי"ל כדעת רוב הפוסקים (כדרכ"ת הנ"ל בשם ה"י יד יהודה) דבהוסר כל האיסור לגמרי מן התערובת שיחזור להיתרו, דומיא דגמ' דתרי גללי דמילחא הנ"ל¹⁵.

ובר"ן סוף ע"ז (דף ל"ב ע"א בדפי הרי"ף) כתב על קושייתם, דמהך מתני' דתרומות ליכא לאוכוחי הכי, לפי שלא שמענו שבח עצים בתבשיל, אלא דוקא בפת. ובכונת הר"ן בחילוקו זה נראה פשוט, דס"ל כסברת הדרכ"ת הנ"ל בשם היד יהודה, דאיסורא דיש שבח עצים בפת הוא משום דחשיב כאילו הפת, שהשתנתה צורתה מעיסה דמעיקרא לפת דהשתא, כאילו יצא מן העצים האסורים. וסברא זו לא שייכא כלל בתבשיל, דליכא למימר שמה שבפנים חדשות באו לכאן מכח העצים. אכן לדעת התוס' שלא חילקו בין פת לתבשיל, מתבאר דלית להו הך סברא — לדון על הפת כאילו הוא יוצא מן האסור, שענין זה שייך דוקא בכגון חלב וביצה שיצאו מבע"ח — שגדלו באיסור. וע"י רמ"א ליו"ד (קמ"ב ס"ד) שהביא את דברי התוס' להלכה, דכל הנדון של יש שבח עצים בפת שייך רק בדבר שאסור בהנאה, אבל אם אפה או בישל אצל דבר שאסור רק באכילה, מותר אפילו באבוקה כנגדו. ועגמ' שבת (יז:). דגידולי תרומה תרומה היתה אחת מגזירות י"ח דבר, והקשה בשט"מ (בשם הרא"מ) ובמאירי לנדרים (נו:). מ"ט לא אסרינן גידולי תרומה מדינא, מטעם יוצא מן האסור. [וכן עמד על כך בספר שערי יושר (ש"ג פכ"ה)]. ודעת רוב הראשונים דכל כה"ג לא מיקרי יוצא מן האסור, דלא דמי לביצים וחלב שגדל באיסור מכח הבע"ח. [ע"י תשו'

וממילא אין כאן בעיית בשר בחלב.

לאידך גיסא, דמכיון דמצד טבע היין שתוסס טעמו מתחלף, והיות להיין עדיין טעם מתיקות, זה גופא מראה שיש כאן ספירטוס, שהוא מונע ומעמידו על טעמו הראשון, ואולי י"ל שיהא חשוב כאילו הוא בעין לפנינו. [ולבסוף הכריע להקל מטעם אחר.] ולפי סברתו השניה יש מקום לדון ע"ד השאלת שלום שהביא הדרכ"ת. אך לפי פשוטו טפי נראית סברתו הראשונה של ההר צבי. [ועמש"כ לעיל סוף הערה ח'.]

16) וע"י הר צבי (חיו"ד סי' פ') בעירבו ספירטוס (שנעשה מסתם יינם) ביין מתוק בכדי לעכב את חסיסתו, שמתחילה כתב, שמאחר שטעם הספירטוס לא מורגש וניכר בתוך היין, ועיקר טעם היין הוא מעצמותו, אלא שהספירטוס גורם ומונע שיין ההיתר לא ישנה את טעמו שיש לו מתחילת ברייתו, י"ל דאין זה מעמיד, אלא מעכב שלא יתחדש בהיין טעם חדש. אכן לבסוף הציע לומר

ששים כנגד החלק החלבי, ע"י ש"ך (סי' צ"ד ס"ק כ"ג) בשם תשו' מהר"ם לובלין, [וכן הביא המג"א סי' תמ"ז ס"ק ל"ח בשמו] דל"א שאותה החתיכה (או שאותה התערובת) נשארת חלבית, דבחלב לחוד לא בעינן דין ביטול בכדי למנוע איסור בב"ח מלחול, [כמבואר בתשו' רעק"א (סי' ר"ז), וע"י עוד הערה י"ז מזה], ולא איכפת לן במה שאין ביטול אלא מתחילת התערובת, דסוכ"ס, טעם חלב אין כאן.

15) ובעיני דוקא שהוסר כל האיסור לגמרי, ולא סגי בהוסר כ"כ מן האיסור עד שיהא עכשיו ששים לבטלו, דאין ביטול אלא בתחילת התערובת, ומאחר שבתחילת התערובת לא התבטל האיסור, לא יתבטל כעת מכח זה שהוסר הרבה מן האיסור. [ועיין עוד מש"כ מזה בס"י כ"ה]. אבל בתערובת שיש בה נתינת טעם של חלב (כל', שאין ששים נגד החלב שבו), ולבסוף הסירו קצת מן החלב עד שעכשיו יש כבר

מן התערוכות (ע"י שדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' ג' אות ט"ז), כאשר העיר בזה הגרש"י זיין, ז"ל (בסופרים וספרים). וממילא נראה, שכל שיש ישראל שומר מצוות היודע שבביהח"ר הזה מכינים מאכלים אלו, ובתהליך הכנתם מתבטלים האיסורים בששים, בהכי סגי לידון כדיעת התערוכות לומר שכבר נתבטל משעה שהתערב¹⁷.

יד. לקנות מן העכו"ם — אי חשיב כדיעבד והנה קיימא לן דדשיל"מ לא בטל, דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. כלומר, דאף דנתערב האיסור מאליו, מכ"מ — גם מה שהאדם מחליט בדעתו לסמוך על הביטול בציוור שבקל הי' יכול להשתמש מזה, ג"כ הוי בכלל אין מבטלין איסור לכתחילה. ועל דרך זה, לדעת כמה פוסקים (ע"י תשו' תורת חסד הנ"ל ודרכ"ת סי' ק"ח ס"ק כ"ף) גם בכל תערוכות או"ה כן הוא, שאף שכבר נתערב ונתבטל, מ"מ אם אפשר בקל (ובאותם הדמים) לקנות המאכל הזה מאחרים מבלי לסמוך על דין ביטול, בודאי הכי עדיף טפי, די"ל שבעצם הקניי' נמי יש בו משום אין מבטלין וכו', שמן הנכון הוא שלא לסמוך על ביטול ברוב כל היכא דאפשר.

טו. בעיית אין מבטלין בגורם לאיסור שישתנה לענין איסור שנשתנה שכבר הבאנו דבדרבנן קיי"ל לקולא, אם יש בזה משום אין מבטלין איסור לכתחילה, ע"י יד אפרים לסי' צ"ט ס"ה (ודרכ"ת שמה ס"ק מ"ז) שנחלקו הפוסקים ברובה לפגום איסור עד שיהא נפסל מאכילה בכדי להתירו, אם יש בזה משום אין מבטלין וכו', ודעת רוב הפוסקים להתיר. וכן הוכיח באגר"מ (יו"ד ח"ב סי' ל') מדברי הראשונים. ונראה דה"נ דכוותה, שהרי בנשתנה, כל האיסור מסתלק מן העולם מכל וכל, ולא שנשאר באיסורו אלא שנתבטל, והי' נראה דרוב הפוסקים יאמרו להיתרא. ויש סברא לחלק ביניהם ולומר, שאפילו לדעת תשו' יעב"ץ האוסר לפגום איסור על מנת להתירו, דהכא בנשתנה לגמרי, ופנים חדשות באו לכאן, י"ל דאף לדעתו נמי יהי' מותר לשנותו לכתחילה ע"מ להתירו, דהמאכל המחודש שיהי' מותר לבסוף, לאחר גמר התהליך, לא יזדהה עם המאכל האסור שקדמו, ודינו כאילו הוא דבר אחר לגמרי, ואין לומר בכאן שגרם להתיר דבר האסור, אלא שגרם שהדבר האסור חלף הלך לו, ובא לכאן דבר אחר שהוא מותר. ועיי' 18.

סוסי' פ"ד) מתבאר להדיא שאוסר אפילו בכה"ג שנשתנה לגמרי, שכתב, דלשרוף שרץ לכתחילה ע"מ ליתנו לבריא לאכול אסור מטעם אין מבטלין איסור לכתחילה, הא שרץ שרוף מותר אף לבריא. ובפשוטו נראה דשרץ שרוף הוא ג"כ במצב של נשתנה לגמרי, ומיקרי פנים חדשות מכל וכל. ובדרכ"ת שמה (פ"ד ס"ק קצ"ה) נחלק על סברא זו, עפ"י דברי הח"צ ורוב הפוסקים, דמותר לפגום איסור לכתחילה. ואילו לפי סברתנו היה מקום להתיר אפילו לדעת תשו' יעב"ץ, וכאמור.

טז. בקנסא דמי שנעשה בשבילו

ועכ"פ אפילו נתפוס לומר שלדעת תשו' יעב"ץ, כמו שאסור לכתחילה לפגום איסור, כמו"כ אסור לגרום היתר עי"ז שיגרום שישתנה האיסור, מכ"מ הקאמפעני" של נכרים שעושים את כל זה, בודאי מותר לקנות הימנו, ובלבד שאין העכו"ם מוסיף לעשות יותר בשביל הישראל, דאז הוי כאומר לו להדיא בשל לי, ע"י דרכ"ת (ק"ח ס"ק כ"ף) הנ"ל. ואפילו הוסיף הנכרי לעשות בשביל הישראל, או שהקאמפעני" גופא (שמשנים את האיסור בתהליך הכימי) של ישראל הוא, או שיש שמה פועלים ישראלים, אף אם נתפוס כדעת היעב"ץ להחמיר, שיש בזה משום אין מבטלין וכו', מכ"מ נראה דבדעבד לא יהי' נוהג בזה הקנס לומר שאסור לאכול הימנו אחר כך למי שנתבטל בשבילו, שהרי לדעת רוב הפוסקים אין בזה אפילו איסור לכתחילה, וכבר ייסד הפרמ"ג [הו"ד להלכה במשנ"ב להל' שבת סי' ש"ח ס"ק ב], דקנסא דמבשל בשבת שאסור לאכול הוי דוקא היכא דודאי עבר איסור בישול (או שאר איסורי מלאכת שבת), אבל בכל ספק פלוגתא, אין לאסור בדעבד. וה"נ דכוותה, דבגמ' (פ' הניזקין) ובפוסקים הושוו ב' קנסות אלו אהדדי.

ולפי"ז נ"ל דבקדירות הבלועות מחלב הקאמפעני"ז, שנחלקו בו פוסקי דורנו אם נוהג בו איסור חלב עכו"ם או לא, שדעת החזו"א והגרמ"פ ועוד גדולים הי' להתיר (מעיקר הדין), וכנגדם היו הרבה שהיו מחמירים ואוסרים, ואם כן, אם בעל ביהח"ר מהנגררים אחר דעת המקילים בזה, ונוהג היתר בחלב הקאמפעני"ז, ובישל אחר כך בקדירות אלו מאכל כשר באופן שבודאי יש ששים נגד החלב הבלוע, אין להחמיר לאסור לקנות מהמאכל ההוא אפילו בעד הנוהגים להחמיר בחלב הקאמפעני"ז מכח הדין דמי שנתבטל בשבילו (בסי' צ"ט ס"ה),

שהרי עכ"פ מידי ספק פלוגתא לא יצא, ובכל מקרה של ספק פלוגתא נראה פשוט שאין לאסור בדיעבד, ודומיא דיסוד הפרמ"ג במבשל בשבת.

ולא דמי כה"ג לדין הפרמ"ג ועוד אחרונים (הו"ד בדרכ"ת לסי' צ"ט ס"ק ס"ה), בזימן אחד שיאכל אצלו, ונתערב דבר שנדר האורח באינו מינו בפחות מששים, אי שרי בעה"ב להוסיף עד ששים בכדי לבטלו, מאחר דלדידיה שרי, ודעת כמה מגדולי האחרונים לאיסורא, דנראה פשוט דאין הנדון דומה להתם, דהתם ליכא כלל פלוגתא, דאפילו לפי דעתו של בעה"ב אסור האורח בהחלט לאכול מאכל זה מחמת נדרו, אלא שמאחר שבעה"ב לא נדר מזה, לדידי' שרי. אבל בחלב הקאמפעני"ז (או בכל שאר ספק פלוגתא), הרי לפי דעתו של בעל ביהח"ר (הנגרר אחר דעת הפוסקים המתירים), הרי החלב הזה הוא היתר גמור — בין לדידי' ובין לאחרוני, ובודאי ליתא בכה"ג לדינא דאין מבטלין וכו'. ואף דכתב הרמ"א ליו"ד (סי' קי"ט ס"ז) שמי שנוהג באיזה דבר איסור מכח זה שסובר שדינא הכי, או מכח חומרא שהחמיר על עצמו, מותר לאכול עם אחרים שנוהגים בו היתר, דודאי לא יאכילוהו דבר שהוא נוהג בו איסור, וכתב ע"ז בש"ך ס"ק כ"ף, דאלפני עור לא עבירי... ובתשו' מהרלב"ח האריך מאוד בדינים אלו... מי שנוהג איסור באיזה דבר מחמת שסובר שהדין כן, ואוכל בבית מי שמתירו... אסור לבשל לו בכליו, אפילו אינן בני יומן, ואצ"ל שאסור להאוסר לומר להמתיר לבשל לו בכליו שאב"י. אבל כשהמתיר מבשל לכתחילה לו ולצורך אחרים ג"כ, מותר, דהוי כדיעבד, עכ"ל הש"ך. וה"נ נראה לומר לענין כלים שהם בני יומן אך יש שמה ששים, ובישל המתיר בעד עצמו ובעד כל הקונים שלו, שהרי רוב היהודים האורטודוקסים באמריקא נוהגים היתר בחלב הקאמפעני"ז, דאף בכה"ג חשיב כדיעבד, ואין

17) וע"י דרכ"ת (סי' צ"ט ס"ק ק"ב) בשם הסי' או"ה, דבחלב שהתערב במים ונתבטל בסי' א"צ ידיעת התערוכות, דבכדי למנוע איסור בשר בחלב מלחול אין צריך לבוא לידי דין ביטול, כמבואר בתשו' רעק"א (סי' ר"ז), הו"ד בפתחי תשובה (סי' פ"ז ס"ק י"ט), שאע"פ שהפצא של החלב עדיין נחשב כבעין מאחר שלא התבטל, אך מכ"מ החלב הזה הרי אין בו טעם חלב, וחלב שאין בו טעם חלב אינו עושה בשר בחלב, וכמש"כ בפנים (כאות יו"ד).
18) אכן מדברי המנ"י שהביא הפרמ"ג (במש"ז

איסור כלל על הקונה לאכול מהמאכל שהוא מכח דין מי שנתבשל בשבילו, וכאמור. ובהוסר כל האיסור מכל וכל, נראה פשוט מהגמ' חולין הנ"ל בתרי גללי דמלחא דשרי לכתחילה להסיר, [ע"י דרכ"ת לסי' צ"ט ס"ק

מ"ה]. וגם נראה מאותה הגמ' דשרי לכתחילה אפילו לערב האיסור לכתחילה ע"מ להסירו לגמרי אח"כ, דמאחר שזהו התהליך הרגיל בבתי-החרושת, שוב אין לחשוש כאן לשמאל לא יסירו לבסוף.

סימן כח

קונטרס הכתמים

ב' דיני כתמים

(א) נדה (נז:), אמר שמואל בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה דם עליה טהורה שנאמר בבשרה עד שתרגיש בבשרה... אמר ר' ירמיה מדפתי מודה שמואל שהיא טמאה מדרבנן. והנה במשנה (נח:): מבואר דיש תלייה בכתמים, דלא אמרו חכמים הדבר להחמיר אלא להקל, ודרש ר"ע דכתמים לאו דאורייתא מקרא דכתיב, ואשה כי תהיה זבה, דם יהיה זוכה בבשרה, דם ולא כתם. ותמה בזה הסדרי טהרה (סי' ק"צ ס"ק צ"ג), דמה בא שמואל לחדש, הלא כבר מבואר במשנה דכתמים לאו דאורייתא, ולמה לן תרי קראי ללמד שכתמים דרבנן. וכתב לבאר, דמקרא דר"ע דם ולא כתם לא שמענו אלא בכתם שהוא ספק מגופה ספק מעלמא, דאף דבעלמא אמרינן דספיקא דאורייתא לחומרא, מהכא ילפינן דלטמא אשה מטעם ראיית נדה, בעינן שתהיה הראייה ודאי מגופה, והיכא דהוי ספק מעלמא לא מיטמאה, דומיא דמאי דקיי"ל בספק ממזר לקולא מן התורה, וכן בספק ערלה בחו"ל, דאפילו לפי מאי דקיי"ל דערלה אסורה בחו"ל מכח הללמ"מ, מכ"מ כן נאמרה ההלכה, שספקא מותר. וכה"ג עתוס' ערובין (מו.) ד"ה דאמר שמואל שהוכיחו מן הגמ', דאפילו למ"ד תחומין דאורייתא, מכ"מ קיי"ל דהלכה כדברי

המיקל בעירוב, וכן כתבו התוס' להוכיח שמה, דאפילו לדעת בה"ג, דאבלות יום ראשון דאורייתא, מכ"מ קיי"ל דהלכה כדברי המיקל באבל, ועתשו' משכנ"י (חיו"ד סוס"י ע"ה ד"ה ומה שהק' הרא"ש) דד"ז נדרש מקראי. [ועיין עוד מש"כ בזה בסי' ל"ח אות ב']. אך שמואל דריש מקרא דכתיב בבשרה, עד שתרגיש בבשרה, דאפילו בכתם שהוא ודאי מגופה, אלא דלא הרגישה, דאינה טמאה מדאורייתא. דלהחשב כראייה בעינן תמיד הרגשה. ובגדר ענין ההרגשה נחלקו בו הפוסקים, ע"י פתחי תשובה ליו"ד (רס"י קפ"ג).

אי בעינן הרגשה תוך ז"נ

(ב) וע"י רמ"א ליו"ד קצ"ו ס"י, דאפילו כבדיקות שבתוך ז"נ קיי"ל דספק כתם הוי אך דרבנן, ונפק"מ בזה לדין תלייה. וכ"ה במחבר ק"צ סמ"א, וכן מתבאר מדברי התוס' (ס.) ד"ה תולה. אך, היינו דוקא לענין דינו של ר"ע המבואר במשנה נדה (נח:): הנ"ל, דבכל ספק מעלמא אינה חשובה כראייה. אכן בודאי כתם הבא מגופה אלא שיצא הדם בלא הרגשה, דד"ז יליף שמואל מקרא דבבשרה, עד שתרגיש, בזה נחלקו האחרונים אם ד"ז נוהג ג"כ בימי ז"נ א"ל. וע"י פתחי תשובה (קצ"ו סק"י"ב) שהביא דעת האחרונים המקילים, דאפילו ודאי

כתם תוך ז"נ אינו סותר אלא מדרבנן, מאחר שבא הדם שלא בהרגשה. וע"י ישוע"י רס"י קצ"ו ד"ל שסותר כל שבעה מדאורייתא, ובספר מרחשת (ח"א סוף סי' ל"ה) כתב לחלק בין יום א' דז"נ לשאר הימים.

ויסוד כל שלשת השיטות אחד הוא, ומבואר בתשו' חת"ס (הו"ד בפתחי תשובה לסי' קצ"ו סק"ה) ובסי' מרחשת הנ"ל, דבראייה ארוכה ממושכת, א"צ שתהיה שמה הרגשה בכל רגע ממש, אלא כל שהיתה שמה הרגשה עם מקצת מן הראייה, בין בתחלתה, בין באמצעה, בין בסופה, חשובה כל הראייה ע"י כן לראייה שיש בה הרגשה. אלא דבהכי פליגי — בצירופי הראיות, דלדעת החת"ס כל שהיתה שמה הפסק טהרה, כבר יש בזה הפסק מהראייה הראשונה, וכל מה שתראה מכאן ואילך דינה כראייה חדשה בפני עצמה, וכל שלא תראה

ז' נקיים וז' ספורים

(1) ומנהג מורי הוראה להקל בזה וכדעת החת"ס, שראייה בלא הרגשה אינה סותרת בתוך ז"נ אלא מדרבנן, כל שהיתה שמה הפסק טהרה. ומה"ט קשה טובא קושיית החו"ד (קצ"ו סק"ג), דמשמע מסוגיית הגמ' דבדיקות דתוך ז"נ דאורייתא הן, והלא כל שלא הרגישה, אפילו יצא ממנה דם, הרי אינה סותרת בז"נ מן התורה, וא"כ מ"ט בעיא בדיקות, הלא כל שלא הרגישה ממילא בהכרח הו"ז נקיים, ואפילו אם באמת ה"י שמה דם. ות"י, דזה ילפינן מקרא דוספרה לה, דנוסף על מאי דבעינן ז' נקיים, בעינן נמי ז' ספורים, וספורים ענינו — בדוקים, ולא סגי בבירור נקיות הימים ע"ז שמעמידים את האשה בחזקת שכבר נסתלקו הדמים הימנה זה מכבר, מכמה ימים, דאף דזה מיקרי שפיר נקיים, אין זה ספורים. ועחו"א (חיו"ד ריש סי' צ"ב) דעפ"ז מוכן היטב שיטת ר' יהושע (נדה סח:), הוב והזבה שבדקו עצמן ביום ראשון ומצאו טהור, וביום שביעי ומצאו טהור, ושאר ימים שבינתיים לא בדקו, דלשיטת ר"י אין להם אלא יום ראשון ויום שביעי בלבד. ובכרייתא שבגמ' איתא, שא"ל ר"א לר"י, ולדברין אתה מונה בסירוגין. כלומר, והלא קיי"ל דבעינן ז"נ רצופים. והשיב לו ר"י, דאף

עכשיו בהרגשה, אינה ראייה לטמא. ולדעת המרחשת, כל שלא הפסיקה ביום שלם בין ראייה ראשונה, לראייה שניה, חשיבא הכל כחדא ראייה ארוכה. [ושיעור צירוף זה דיום אחד, הוא ע"פ שיטת רש"י בגמ' נדה (נג:), ונתבאר אצלנו היטב במאמרנו בענין הרגשה שנדפס בחוברת הדרום, ניסן, תשכ"ז]. וסברת הישוע"י היא, שכל שתראה הזבה עד תום הז"נ, הכל נידון כראייה אחת ארוכה, וממילא, מאחר שהיתה לה הרגשה בתחילת הראייה, אף שבראיות הבאות בימי הז"נ לא היתה הרגשה, מכ"מ חשובות כולן כראייה בהרגשה, מאחר שכולן מצורפות לתחילת ראיית הזיבה שלה¹.

מחלוקת ר"מ וחכמים בכתמים

(ג) ובגדר תקנת חכמים שראייה בלי הרגשה מטמאה, נחלקו רש"י ותוס', דרש"י כ'

דבעינן רצופים לז' נקיים, לא בעינן רצופים לספורים ושמורים. וכ' הלכות נפרדות הן, א', דבעינן ז' נקיים; וכ', דבעינן ז' שמורים ובדוקים וספורים.

ועגמ' (לז.) דלאביי ימי לידתה שאינה רואה בהם, אינם עולים לספירת זיבתה. [ועי"ש בתוס' ד"ה אביי אמר, דלדעת ר"ת הלכתא כאביי בהא, דהיינו הלמ"ד דיע"ל קג"ם]. ובביאור שיטת אביי נל"פ עפ"י הנ"ל, דאף דפשיטא דהו"ו נקיים, שהרי אינה רואה באותם הימים, מכ"מ לא חשיבי ספורים ובדוקים, דענין שומרת יום כנגד יום או שומרת שבעה ימים, היינו שממתנת מלטבול מחמת ראייתה זו, והכא שצריכה בין כה וכה להמתין מלטבול מחמת טומאת לידתה, אין זה קרוי שומרת וממתנת מחמת ראייה זו.

ובאמת צ"ע דעת רבא, דהלא היינו ממש דינא דפולטת שסותרת אותו היום, וכן דין זב שראה קרי, שסותר אותו היום, ובגמ' (לג:) הקשו על זה, דהלא בעינן שיהיו הז"נ רצופים, ות"י כנ"ל, דאף יום פליטת הש"ז ויום ראיית הקרי מיקרי שפיר יום נקי, ושפיר איכא ז"נ רצופים, אלא דאותו היום אינו נקרא יום שמור, דשמירה וספירה עניינן המתנה, וכלשון הכתוב — ואביו שמר את הדבר, ופרש"י, היה ממתין ומצפה מתי יבוא, וכאן, הואיל והזב היה צריך